

(133)

שנה תשיעית
שובבי"ם

מִצְוֹת

שבועון ליצירה תורנית שעל יד מוסדות תקוע

"לא שמעו אל משה מקצור רוח ומעבדה קשה:"

הא לכם עלון שני בסדרת שובבי"ם .

עלון מלא וגדוש שכולו נחת רוח ויישוב הדעת.

אתם מוזמנים להצטרף לעבודה הקשה.

תורמוסין,

משהו ישן ומוב ממשך.

השבוע במורמיסין:

מסכת שבת

הלכה

- אמירה לנוכרי

גמרא

- פרק 'כירה' בבלי ומשניות

- פרק 'כירה' בבלי וירושלמי

כתיבה יוצרת

- שמונה שרצים

- עלה נידף היומי

- אבא אמא של שבת

טורמיסין

הגיג

- טורמיסין כדרך חיים

- שיר הלל לטורמיסין

ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך. וכי איפשר לו לאדם לעשות כל מלאכתו בששת ימים? אלא שבות כאילו כל מלאכתך עשויה. והואיל וחז"ל רצו שאכן דבר זה יתקיים אסרו שגוי יעשה מלאכה בשביל ישראל, וגזרו בין על אמירה בין על הנאה.

ב. 'ודבר דבר'

רש"י במסכת עבודה זרה מזכיר טעם אחר- ומה שאסור לישראל לומר לעובד כוכבים עשה לי כך זהו משום ממצוא חפצך ודבר דבר דבור אסור. כלומר כל האיסור לומר לנוכרי הוא רק סעיף באיסור לדבר בשבת בדברי חול. והאיסור ליהנות מדבריו הוא רק מעין גזירה לגזירה- שמה יאמר לו.

ג. 'שמה ילמד ממעשיו'

בתוספתא (פ"ג) הוזכר טעם שלישי, אמנם ספק אם יש להחשיבו כטעם לכל הגזירה-

מלא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור. ליקט עשבים להאכיל בהמתו מאכיל אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור. במה דברים אמורים בגוי שאין מכירו אבל גוי שמכירו הרי זה אסור מפני שמרגילו ועושה עמו לשבת אחרת.

ישנם שתי אפשרויות להסביר את הביטוי 'מפני שמרגילו'. האחת היא לומר שהביטוי מדבר על הגוי שמכירו, עצם העובדה שהישראל נהנה ממעשיו- היא כמו אמירה לנוכרי, שכן על ידי זה שאני משתמש במה שעשה לי- אני מרגיל את הגוי לעשות כן לשבת הבאה.

דין אמירה לנוכרי כולל מספר מערכות, העוסקות בשאלות שונות. מתי מותר להגיד לנוכרי, מתי מותר ליהנות ממלאכתו, מתי צריך למחות בו, מתי מותר לרמוז לו ועוד. במאמר זה ננסה להראות כיצד כל או רוב השאלות השונות שזורות זו בזו כאשר מבינים מאיזה טעם נגזר האיסור.

הטעמים

א. 'שתהא מלאכתך עשויה'

במכילתא דרבי ישמעאל, פרשת בא (מסכתא דפסחא פרשה ט) נאמר-

כל מלאכה לא יעשה בהם. לא תעשה אתה, ולא יעשה חברך, ולא יעשה גוי מלאכתך. אתה אומר כן או אינו אלא לא תעשה אתה ולא יעשה חברך, ויעשה גוי מלאכתך? ת"ל- 'ששת ימים תעשה מלאכה וגו'-. הא למדת וכל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתך.

נראה שאמירה לנוכרי,
היא דאורייתא, אבל
כבר כתבו רבים שאין זו
אלא אסמכתא
בעלמא...

לכאורה מפשטם של דברים, וכבר מפורש בתלמודנו פעמים רבות- 'אמירה לנוכרי שבות'. אלא שמכל מקום נראה מדברי

המכילתא שטעם הגזירה היא משום שכל המלאכה צריכה כבר להיות עשויה מבעוד יום, את המלאכה צריך לעשות כבר ב'ששת הימים' ולשבת צריך אדם להגיע שכל מלאכתו כבר עשויה, וכמו שכתוב במכילתא בפרשת יתרו-

הריטב"א כותב בפשטות-
וכולה חדא גזירה היא כדי שלא יעשה
אדם מלאכתו בשבת על ידי גוי ונעשה
השבת חול.

כעת נעבור על ההלכות וננסה להטעימם
לטעמים שהוצגו.

בתלמוד

המקרה הראשון של איסור עשיית מלאכה
ליהודי על ידי נכרי מופיע בפרק שני-
(דף ז"ז:)

בית שמאי אומרים: אין מוכרין לנכרי,
ואין טוענין עמו, ואין מגביהין עליו
אלא כדי שיגיע למקום קרוב, ובית
הלל מתירין. בית שמאי אומרים:
אין נותנין עורות לעבדן, ולא כלים
לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד
יום, ובכולן בית הלל מתירין עם
השמש.

דבר זה מתאים מאוד לטעם הרביעי (ד).
שהזכרנו, שעצם היעשותה של מלאכה בשבת
היא בעייתית, הוא יכול להתאים גם לטעם
הראשון (א)- שצריך שכל המלאכות יהיו
גמורות מבעוד יום.

אבל לפי הטעם של 'דבר דבר' (ב) באמת לא
ברור מדוע יהיה הדבר אסור אם היהודי לא
אומר לו בשבת, וכמו כן לטעם 'שמא ילמד
ממעשיו' (ג) אם הגוי עושה את דבריו
בריוחוק מקום מהיהודי לא ברור כיצד ילמד
ממעשיו. אמנם אפשר לתרץ בנקל שזהו
מטעם 'זילותא דשבתא' ו'עובדין דחול' (ה).
ושאר גזירות מעין אלו.

אמנם, אדמו"ר האבנ"ז מסביר (בשו"ת א"ח
סי' מ"ג) שבאמת שני דינים יש בדבר, שהרי
גם בכל התורה כולה, גם בשאר איסורים ולא
רק בשבת, יש דין אמירה לנכרי והוא וודאי
לא נובע מכל הטעמים הנ"ל, ולכן הוא מתרץ
בשני דינים, וזה לשונו:

ולולא שאינו כדאי להכניס ראשי בין
ההרים הגדולים הי' נראה לי לפרש
דהנה באמירה לגוי יש שני איסורים.

הא' - משום ודבר דבר כמ"ש רש"י ע"ז
(דף ט"ו ע"א) וזה לשונו...

הב' - משום שהגוי נעשה שלוחו של
ישראל.

והנה לטעם הראשון אפילו אומר לו
בשבת לעשות אחר השבת אסור. אך

אך אפשר להסביר שהביטוי מדבר על ישראל,
כלומר שהישראל יבוא לעשות עם הגוי בפעם
אחרת.

גם אם נקבל פירוש זה וגם אם לא, הרמב"ם
משתמש בו-

(הלכות שבת פ"ו ה"א)

ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי
שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו
לעשות בעצמן.

ד. 'שליחות'

היו שהציעו בדבר טעם רביעי- מפני שהגוי
הוא כשלוחו, כלומר שלעניין שבת החליטו
חכמים שיהיה סוג של 'שליח לדבר עבירה'
ונחשב קצת כאילו היהודי בעצמו עשה את
המלאכה. אם אכן זהו טעם הגזירה- ממילא
אנו מבינים שחז"ל ראו בעייתיות לא רק
בעשיית המלאכה אלא אף בכך שיהודי יגרום
לכן שתיעשה מלאכה בשבת.

טעם זה מופיע בביאור ובבירור בש"ע הרב-
(סימן רמג)

אסרו חכמים לומר לנכרי לעשות לנו
מלאכה בשבת בין בחנם בין בשכר
ואף על פי שאומר לו מקודם השבת
שיעשה בשבת ואף על פי שאינו צריך
לאותה מלאכה עד לאחר השבת
שכשהנכרי עושה בשבת הוא עושה
בשליחות הישראל ואף על פי שאין
אומרים שלוחו של אדם כמותו מן
התורה אלא בישראל הנעשה שליח
לישראל שנאמר בתרומה כן תרימו גם
אתם תרומת ה' ודרשו חכמים גם
לרבות שלוחכם מכאן שלוחו של
אדם כמותו ומה אתם בני ברית אף
שלוחכם בני ברית אבל הנכרי אינו
בתורת שליחות מן התורה מכל מקום
מדברי סופרים יש שליחות לנכרי
לחומרא.

טעם זה נרמז גם בדברי רש"י פעמיים-

בדף קכ"א.

כבה הוא דלא אמרינן ליה- שעושהו
שלוחו ממש.

ובדף קנ"ג.

מאי טעמא שרי ליה למיתב לנכרי - והרי
הוא שלוחו לישאנו בשבת.

ה. 'עובדין דחול'

כשאומר לו בערב שבת לעשות בשבת אזיל טעם הראשון. אך משום טעם השני אסור בזה. וכשאומר בשבת לעשות לאחר השבת אסור רק מטעם הראשון. וכשאומר בשבת לעשות בשבת יש שני הטעמים:

בפרק 'כל כתבי' בענין דליקה-
(דף קכ"א)

נכרי שבא לכבות, אין אומרים לו כבה ואל תכבה - מפני שאין שביתתו עליהן. אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו, מפני ששביתתו עליהן.

מפשט דברי המשנה 'שאין שביתתו עליהם' יש מקום גדול להבין כרש"י (ב).

אין איסור בכך שהגוי יעשה בשבילי מלאכה וכל האיסור הוא האמירה בלבד. אף על פי שנראה לקמן שאסור ליהנות ממלאכת הנכרי גם אם לא אמרתי לו לעשות בשבילי את המלאכה, מכל מקום ההנאה שנאסרה היא רק גזירה שמא יאמר לו- והואיל וזה גזירה דרבנן לאיסור שהוא עצמו דרבנן, כאן משום ההפסד- לא גזרו.

בדוחק אפשר גם להסביר על פי הטעם הראשון שהצגנו (א), שרצתה תורה שיכין אדם כל מלאכתו מבעוד יום. כי באמת עצם העובדה שהגוי עושה מלאכה בשבילי אינה בעייתית הרי אינני אחראי לכל גוי העולם, הבעיה היא אם הוא עושה מלאכות שהייתי אמור לדאוג להם בעצמי- כגון הדלקת נר, ומשום מלאכות אלו גזרו על כל אמירה.

לכן להגיד בפה אף בדליקה אסור, שהרי אם יאמר, עשוי לומר במקרי הפסד אחרים שבהם היה אמור לדאוג לכך לפני שבת.

אבל כשהגוי עושה מאיליו ללא אמירה- במקרים מסוימים התירו ליהנות מכך. שמחמת שנתמזל מזלו והגוי עושה מאיליו- אין לחוש שמא יבוא לומר לגוי לפעם אחרת. אף לפי הטעם השלישי (ג) אפשר לומר שבכיוון דליקה אין חשש 'שמא ירגילנו' משום שמקרי דליקה אינם שכיחים, ולכן ממילא 'אין שביתתו עליהם'. אבל שוב, גם כאן נצטרך לומר שלעניין האמירה 'לא פלוג'.

ובגמרא- אמר רבי אמני: בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד... תנו רבנן: מעשה ונפלה דליקה בחצירו של יוסף בן סימאי בשיחין, ובאו אנשי

גיסטרא של ציפורי לכבות, מפני שאפוטרופוס של מלך היה. ולא הניחן מפני כבוד השבת, ונעשה לו נס וירדו גשמים וכיבו. לערב שיגר לכל אחד מהן שתי סלעין, ולאפרכוס שבהן חמשים. וכששמעו חכמים בדבר אמרו: לא היה צריך לכך, שהרי שנינו: נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה.

ההיתר לומר כל המכבה אינו מפסיד מוזר קצת לפי טעם 'ממצוא חפצך' (ב). שכן אם אסור לדבר בדברי איסור- מה זה משנה אם אומרים זאת עם צווי או בלי צווי? הרי אין זה מקטין כהוא זה את רמת האיסור! ועוד שרש"י אומר על סוגיה זו 'אין אומרים לו כבה- שעושהו שלוחו ממש' ולהיכן הלך טעם 'ודבר דבר'? בהכרח לומר שלפי רש"י אין זה ממש אותו איסור, אלא שהוא נובע מאותו טעם, שלא יתעסק בשבת במלאכה, ולכן גם לא יעשה את הגוי כשליח לעשות בשבילו מלאכה, ולכן אם רק רומז- יש להתיר במקרי דליקה.

וכעת יש לומר שאולי אין צורך לחלק כפי שאמרנו לעיל לשני דינים, אלא יש לומר כך: הרי לכאורה, אין שום סיבה לומר שיש שליחות לעניין עשיית מלאכה. שהרי מה טעם אסור לעשות מלאכה 'למען ינוח' וכי משום שהגוי עשה מלאכה בשבילי לא נחת? והרי זה כעושה שליח למצוות 'ושמחת בחגך'! אלא שכיוון שרצו חז"ל שלא יתעסק אדם כלל במלאכות בשבת- משום סרך 'ודבר דבר', גזרו שתהיה שליחות אף לעניין זה, אבל באמת עיקר האיסור הוא משום- ודבר דבר.

לפי כל שאר הטעמים יש לומר שהקילו בדליקה להחשיב גם את הגוי שעשה על ידי רמז כאילו הוא עשה מאיליו, משום פסידא. כפי שהסברנו לעיל שבמקרי פתע אין לחוש 'לשתהא מלאכתו עשויה' שהרי לא יכל לדאוג לכך, וכן במקרים לא שכיחים של פסידא אין לחוש 'לשמא ירגילנו'.

בסיפור שמובא בהמשך הגמרא נאמר שיוסף בן סימאי לא רצה לתת לגויים לכבות 'מפני כבוד השבת' כאן יוסף בן סימאי מראה טעם אחר בדבר, לפי יוסף בן סימאי עצם העובדה שתיעשה מלאכה בשבת היא בעייתית ואין זה משנה האם הגורם לכך הוא אני או מישהו אחר. הסבר זה בדברי יוסף בן סימאי מאוד

דומה להסברו של הריטב"א, וכמובן שהדבר יקשה עליו שהרי לא ק"ל כיוסף בן סימאי, ולכן הוא יצטרך להסביר שזהו היתר מיוחד משום הפסד או פיקוח נפש וכדומה.

שם, בדף קכ"ב. מובאת משנה נוספת העוסקת בעניין-

נכרי שהדליק את הנר - משתמש לאורו ישראל, ואם בשביל ישראל - אסור. מילא מים להשקות בהמתו - משקה אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל - אסור. עשה נכרי כבש לירד בו - יורד אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל - אסור. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באין בספינה, ועשה נכרי כבש לירד בו, וירדו בו רבן גמליאל וזקנים.

אם כן כאן מובא במפורש שאסור ליהנות ממלאכת הגוי אף בדיעבד. לפי הטעם המצריך שתהא כל המלאכה עשויה מבעוד יום(א)- הדבר ברור. וכן לפי טעם שמא ילמד ממעשיו (ג.) ואם הגוי עשה זאת באקראיות באופן חד פעמי ולא בשביל ישראל- לא נחוש לכך. אמנם לפי הטעם של 'ודבר דבר'(ב.) וכן לפי הטעם של 'שליחות' (ד.) (או של שניהם יחד) לא ברור מדוע שיהיה אסור ליהנות ממלאכה של הגוי אם לא אני זה שאמר לו לעשותה? וצריך לומר כפי שכבר הזכרנו, שלפי הנוקטים בטעמים אלה יש כאן סוג של 'גזירה לגזירה', והאיסור ליהנות הוא- 'שמא יאמר', וכפי שכותבים התוספות שנביא לקמן.

בתוספות

על דברי המשנה דלעיל אומרים בעלי התוספות בשם רבינו שמשון הזקן- ואם בשביל ישראל אסור - נראה דאסור לכל ישראל. דדוקא בחוץ לתחום דרבנן, אמר בפרק בכל מערבין (עירובין דף מ.) ובאין צדין (ביצה דף כה.) הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר. אבל באיסורא דאורייתא כי הכא לא. ואף על גב דישאל המבשל בשבת בשוגג יאכל, התם לא חיישינן אי שרית ליה לאכול דילמא אתי לבשולי במזיד, דהא איכא איסור סקילה וחמיר עליה. אבל בנכרי העושה לצורך ישראל אי שרית ליה אתי למימר לנכרי לעשות בשבילו.

אם כן, נראה שגם תוספות הבינו שהאיסור הוא בעצם האמירה, אם משום שעל ידי האמירה הוא עושה אותו לשליח, אם משום 'ודבר דבר'. אמנם וודאי שאין תוספות מסכימים לטעם 'שתהא מלאכתך עשויה' או 'שמא ילמד ממעשיו', שהרי לפי טעמים אלה עצם ההנאה היא בעייתית ולא צריך להגיע ל'שמא יאמר'.

אמנם, בתוספות הבא, מובא חידוש בשם ר"ת שתומך יותר בסברה שגזירת אמירה לנכרי היא משום 'שתהא מלאכתך עשויה'. ואלו דבריו-

משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור - אומר ר"ת מדנקט בהמתו ולא נקט מילא מים לעצמו, דווקא להשקות בהמתו אסור, משום שלא היה יכול להביאה לתוך הבור. אבל הוא עצמו שרי דמטפס ועולה מטפס ויורד וכיון שיכול ליכנס לתוך הבור ולשתות לא אסרו לו בשביל שמילא אותם נכרי. והא דאסרינן בגמרא נכרי שליקט עשבים לצורך ישראל אף על גב דישאל יכול להעמיד בהמתו על גבי העשבים במחובר, אומר ר"ת דהתם נמי איירי בתרי עברי דנהרא, שלא היה יכול להביא הבהמה לשם.

ר"ת טוען שכל דבר שהיה אפשר לעשותו בשבת ללא האיסור- מותר ליהנות ממנו גם אם הגוי עושה אותו באופן האסור, דבר זה יכול להתאים לטעם של 'תהא מלאכתך עשויה' שכן אפשר לומר שחכמים לא הצריכו את האדם לעשות עוד מערב שבת דברים שמותר לו לעשותם בשבת, ולכן אם היה אפשר לעשות זאת באופן מותר- אין בעיה בכך שהגוי עשה זאת בשבילי.

אמנם לפי טעם 'שמא יאמר' וכן לפי הטעם 'שמא ילמד ממעשיו' לכאורה יש לאסור בכל מקרה שבו הדבר נעשה באופן אסור שהרי העובדה שהיהודי יכול לעשות זאת בטורח באופן מותר- לא תגרום לו לא ללמוד מהנכרי לעשות זאת בנקל באופן האסור! וכמו כן אם אפשר לעשות זאת באופן אסור על ידי אמירה לגוי במקום שהיהודי יעשה זאת בעצמו- הרי וודאי שהיהודי יעדיף להגיד זאת לגוי ויעבור על 'ודבר דבר'!

ואכן התוספות מביאים את דעת ר"י החולק על ר"ת ואומר-

ור"י אומר דה"ה לישראל עצמו אסור והאי דנקט בהמתו לאשמעינן רבותא... אמנם אפשר בדיעבד לדחוק ולומר שכוונת ר"ת היא שכיוון שאפשר לעשות זאת באופן מותר, אין לחוש שהיהודי יבוא להגיד לנכרי הואיל והוא יכול לעשות זאת בעצמו. אבל הסבר זה הוא קצת דחוק שהרי אם ירצה היהודי לעשות זאת בעצמו- יצטרך לטרוח טרחה גדולה, ולכן לכאורה כן יש לחוש שיאמר לגוי באותה מידה שיש לחוש לזה בשאר דברים.

בשאר ראשונים

בגמרא לעיל מופיע-

אבל מים לגזור דילמא אתי לאפושי בשביל ישראל, ואמנם דבר זה רק מופיע כהווא אמינא, אבל דעת הטור והרוקח (שהובאה בשו"ע סימן רע"ו סע' א' בשם "ש אוסרים") היא שאכן אנו אוסרים להיכנס למצבים בהם קיים חשש שהגוי יעשה בשבילנו מלאכה אף בגוי שאינו מכירו, ודבר זה מסתדר גם לפי הטעם 'שמא יאמר לו', וגם לפי טעמי 'שלא ילמד ממעשיו' ו'עובדין דחול'.

הסמ"ג, המרדכי, התרומה וההגמ"י שלא חוששים שמא ירבה בגוי שאינו מכירו, בוודאי סוברים כטעם ש'תהא מלאכתך עשויה', שכיוון שכל הטעם הוא שיעשה היהודי את המלאכות שצריך להם לפני שבת, הרי שכאן, במלאכות שהוא כלל לא רצה בהם ולא כיוון להם- אין סיבה לאסור¹. ובגוי המכירו- גזירה אחרת היא וכפי שנראה מפשט התוספתא שהבאנו לעיל.

בבית יוסף (ריש סימן רע"ו) הביא-

והא דתנן ואם בשביל ישראל אסור כתוב בסמ"ג (ל"ת סה, יט

ריש ע"ד) והתרומה (סי' רנב) דאפילו אם קצץ לו שכר על זה אסור ולא דמי לשילוח אגרות (לעיל סי' רמז) דשרי בקצץ דהתם אין גוף ישראל נהנה מגוף השליחות אבל הכא גוף הישראל נהנה ממלאכת שבת הנעשית בשבילו וכן כתוב בהגהות אשיר"י בפרק קמא (סי' לז):

הטענה שאסור שהנכרי ידליק לי בשבת את הנר גם אם שילמתי לו על כך ואע"פ שבוודאי 'לדעתיה דנפשיה קעביד', בוודאי חולקת על רש"י שהרי אין כאן חשש שיומר לו ויהיה בכך משום 'ודבר דבר' שהרי סיכמנו כבר לפני שבת, וגם אין שום חשש של 'שלוחו' שהרי כאן הוא עושה לעצמו ולא לי ואז וודאי אינו נחשב לשלוחי. אלא שהם סוברים כאחד משלושת הטעמים האחרים.

עוד הביא בבית יוסף (בסימן ש"ז) את שיטת הראב"ה המופיעה ב'מרדכי' המקצינה את דבריו של רש"י-

וכתוב עוד שם בשם ראב"ה דאמירה לגוי בדאורייתא נמי לא אסירא אלא בדבר שאי אפשר למצוא תקנה על ידי ישראל לעשותו כגון להחם חמין אבל אם אפשר לעשותו כגון ברשות הרבים דיכול להביא על ידי מחיצות בני אדם שרי אמירה לגוי.

כלומר הואיל ואיסור אמירה לגוי נובע מ'ודבר דבר' יש להחיל עליו בדיוק את אותם גדרים, וכשם שלעניין 'ודבר דבר' התירו לדבר בעניינים שאפשר לעשותם באופן מותר- כך לעניין אמירה לנכרי. כמובן שדבר זה לא יכול להתאים לכל שאר השיטות והטעמים שהצגנו.

רמיזה

ולסיום יש לדון בדין רמיזה בשבת, האם מותר לרמוז לגוי 'חם לי' או 'קר לי'² וכדומה כדי שהלה יבין מאילו לעשות מלאכה? לכאורה דבר זה תלוי בחקירה הנ"ל, שאם פוסקים כטעם 'דבר דבר' או 'שלוחו' הרי

² כדמצינו ב'ניצני החרדל' שהקלו בענין זה. (הערת מערכת)

¹ וראה לקמן שהסמ"ג והתרומה לשיטתם שכשם שכאן הם פוסקים כטעם 'שתהא מלאכתך עשויה' כפי שהסברנו, כך לקמן הם אוסרים במקרה של שכירות שכתבנו שם שמקרה של שכירות הוא דלא כטעם 'ודבר דבר'. אמנם גם ראשונים אלה הסתפקו ואמרו שאולי באוכלים 'שאדם להוט אחריהם' יש לחוש 'שמא יאמר לו' אבל אין הם מבינים זאת כעיקר הטעם לגזירה.

שבמקרה זה היהודי לא מדבר בפירוש בדברי חול, וכן הגוי לא נעשה שלוחו אלא עושה מעצמו, ו'לשמה יאמר' כבר אין לחוש שהרי כבר רמז. לעומת זאת לפי הטעמים 'שתהא מלאכתך עשויה' 'שמה ילמד ממעשיו' ו'שלא תהא השבת חול' הרי שאין זה משנה אם היהודי רק רמז, הרי האיסור הוא בכך שהגוי יעשה לי מלאכה ולא בעצם האמירה.

ונראה שנחלקו בכך הרמ"א והמג"א, שהרמ"א כתב בסימן רעו (סע' א)

ואין חילוק בזה בין קצב לו שכר או לא קצב, או שעשאו בקבלנות או בשכירות, דהואיל והישראל נהנה ממלאכה עצמה בשבת, אסור בכל ענין.

הרי שהרמ"א לא מסכים עם טעם 'ודבר דבר' שהרי כבר כתבנו שפסיקה זו לא מתאימה לטעם זה.

ועוד כתב הרמ"א בסימן שכ"ה-

ויש מקילין ואומרים דאף אם הובא דרך רשות הרבים לצורך ישראל, מותר לאדם לשתות מהם הואיל ואפשר לילך שם ולשתות, ויש מתירין אף לכתחלה (כל בו); וכן נהגו היתר לומר אף לכתחלה לא"י להביא שכר, או שאר דברים, דרך כרמלית או בלא עירוב, ואף על פי שיש להחמיר בדבר מ"מ אין למחות ביד המקילין לצורך שבת ובשעת הדחק, דהא יש להקל באמירה לא"י לצורך, כמו שנתבאר סי' ש"ז וכל שכן בכהאי גוונא.

כפי שכבר אמרנו קולא זאת של ר"ת יותר מסתדרת לפי סברת 'שתהא מלאכתך עשויה'.

ולענין רמיזה כתב הרמ"א בהדיא (בסי' ש"ז סע' כ"ב)-

הגה: כל דבר שאסור לומר לאינו יהודי לעשותו בשבת, לא אסור לרמוז לו לעשותו.

לעומת הרמ"א נראה שהמג"א מצדד לטעמי 'דבר דבר' ו'שלוחו', שבס' רע"ו כתב המג"א על דברי הרמ"א-

קצב לו שכר - כלומר ששכרו סתם להדליק לו נר בעת שיצטרך והיינו קבלנות ושכירות שנותן לו בכל יום כך וכך:

כלומר דווקא כששילמתי לו באופן כללי שידליק לי את הנר בשבת, ואז החשש 'גזירה שמא יאמר לו' נשאר שהרי לא קבעתי עם הגוי מתי ידליק לי את הנר.

ובסימן שכ"ה לגבי סמיכת הרמ"א על ההיתר של ר"ת כתב המג"א-

ויש מתירין וכו' - חפשתי בכל בו ולא מצאתי זה וגם בד"מ לא כתב מקום מוצאו וגם בתשובת מהרי"ל סי' קט"ז כ' דר"ת לא התיר אלא דיעבד אבל לכתחלה אסור וכ"כ המאור (עס"י ש"ז ס"ה) ובמקו' שותי שכר יש נוהגין היתר להביא בלא עירוב וסומכין שהעכו"ם עצמו ג"כ שותה ממנו כמו שפחה שבבית ואפ"ה יש נמנעים וישר כחם עכ"ל.

הואיל והמג"א לא סובר כהרמ"א- ממילא יותר קשה לו לסמוך על ההיתר של ר"ת. וכן לגבי מה שכתב הרמ"א על רמיזה. על דבריו כאן כותב המג"א-

אסור לרמוז - וה"ה שאסור לומר לו דבר שיבין מתוך כך שיעשה מלאכה (פסקי רמב"ם סי' צ"ט) וא"כ אסור לו' לעכו"ם שיקנח חוטמו כדי שיבין שיוסיר הפחם שבראש הנר דדוקא לו' לו דבר שמבין שיעשה אחר השבת מותר כמ"ש סי' א"ב כשעושה בשבת אסור דהא אפ"י העכו"ם עשה מלאכה מעצמו לצורך ישראל אסור ליהנות ממנו כמ"ש סי' שכ"ה כ"ש לרמוז לו דלא כהב"ח ע"ש ועמ"ש סי' ד' בשם רמ"מ דהתם אין או' משום ציווי לעכו"ם רק שא"ל שאינו יכול לקרותו:

ולכאורה נראה שהמג"א מסכים, אבל באמת אם נעיין בדבריו אליהם הוא מפנה בסוף סעיף זה נראה שברמיזה שאין זה צווי המג"א פוסק בבירור להיתר-

וז"ל רמ"מ סי' קי"ז עכו"ם המביא כתב חוץ לעירוב יש דיעות חלוקות א"ז אוסר ומהר"מ וראבי"ה מתירין ובאגודה כתב אני נהגתי לומר לאחר לקבלו ולקרותו אולי יש בו צורך נפש ואם הוא חתום או קשור אני אומר לעכו"ם איני יכול לקרותו כל זמן שאינו פתוח ע"כ (משמע דאסור לומר לפתחה) וכ"כ בזכרונות (ועמ"ש ססי' תקי"ט) וכן נהגו עלמא כמהר"מ וראבי"ה דהם בתראי.

היוצא מכלל דבריו הוא שכל לשון ציווי אפילו צווי ברמז כמו 'קנח חוטמך'- אסורה, וככל הנראה זהו משום שגם אמירה ברמז נחשבת לעיסוק בדברי חול שהרי למרות שהוא מדבר 'בקודים' הרי הוא מדבר בדברי חול. אך כל מה שאינו צווי כלל- מותר, הואיל ואין הוא מדבר כלל בדברי חול, גם לא בקודים, רק אומר מה שחסר לו, והרי לכאורה יש לשאול כיצד מותר במקרה זה הרי אפילו אם בא הגוי מעצמו אסור? אלא שבוודאי כאן כבר אין חוששים 'שמא יאמר'- הואיל וכבר רמז.

אמנם המ"ב והפרמ"ג שלא סוברים כטעם זה תירצו את הכלל באוקימתא המעמידה את הרמיזה המותרת במקום מאוד שולי-

ואין לאסור מטעם שנהנה ממלאכה שעשה הא"י בשבילו דאין זה הנאה כ"כ דגם מקודם היה יכול ע"פ הדחק לקרות לאורו.

ולגבי פתחת האיגרת כותב המשנה ברורה- וגם י"ל דלא חשיב הנאה כיון שאינו נהנה מגופה של מלאכה.

ערוה"ש מבין באופן יותר קיצוני את היתר הרמיזה ופוסק באופן יותר מובהק כשיטת 'ודבר דבר'-

אבל בשבת עצמו אסור ונלע"ד שזהו ברמז ברור כלומר למה לא עשית כך וכך אבל ברמיזה בעלמא כמו בפתחת מכתב שיאמר לו למה לא פתחת המכתב וודאי אסור אבל כשאומר לא אוכל לקרא המכתב כי סגור הוא למה יאסור? והרי אינו אומר ענין של מלאכה? וכמו

שמצינו בקדמונים שאמרו תקנח חוטמך ובה הבינו שצריכים להסיר הפחם מעל הנר או שיאמר קר לי מאד וע"י זה יסיק את התנור נראה דמותר שהרי אין כאן ודבר דבר ומה שהאינו יהודי מבין מה איכפת לנו ויש מי שאומר דלרבינו הרמ"א אסור כל מיני רמז בשבת [מג"א סקל"א] ולפענ"ד העיקר כמ"ש [וסייג יש לי ממהרי"ט שהיה אומר בשבת הנר אינו מאיר והיתה השפחה מבינה וחותכת ראש הפתילה כמ"ש הכנה"ג הביאו הבאה"ט סקכ"ד ע"ש]:

בט"ז ובב"ח ניתן לראות פסיקה מבוהקת כטעם שלוחו שהרי כתב הט"ז-

והטור כ' ע"ז ומסתבר קצת לאיסור והוא תמוה מאד מ"ש מאמיר' כל המכבה אינו מפסיד דשרי בסימן של"ז וזהו אפי' בשבת גופיה וכ"כ מו"ח ז"ל דאפי' בשבת גופיה מותר לדבר בל' רמז שיבין לעשות איזה דבר וראי' מהא דמותר לו' לישראל הנראה בעיניך שתעמוד עמי לערב ולקמן סי' זה בסופו כתב רמ"א דאסור לרמוז לעכו"ם כל מה שאסור לומר לו וכן עיקר:

וודאי פסק זה מובן רק לפי טעם 'שלוחו' שהרי מצד 'ודבר דבר' הדבר כן אמור להיות בעייתו, ועיין מה שכתבו על זה לעיל.

בטור הביא מחלוקת בשאלה האם מותר לומר לגוי לאחר שבת- 'מדוע לא עשית ככה בשבת' כדי שיבין לעשות זאת בשבת הבאה-

ובספר המצות התיר לומר לו אחר השבת למה לא עשית דבר פלוני בשבת שעברה ואף על פי שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשו בשבת הבאה וכ"כ בעל התרומות ומסתברא קצת לאיסור.

ובשולחן ערוך לא פסק כדברי הטור וזה לשונו-

אסור לשכור פועלים ולא לומר לא"י לשכור לו פועלים בשבת, אף על פי שאין הישראל צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, שכל מה שהוא אסור לעשותו אסור

לומר לא"י לעשותו; ואפילו לומר לו קודם חשכה לעשותו בשבת, אסור; אבל מותר לומר לו אחר השבת: למה לא עשית דבר פלוני בשבת שעבר, אף על פי שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשנה בשבת הבאה.

ולכאורה על פי הסברנו בדברי הרמ"א הוא אמור לחלוק גם כאן, ולומר שבכל מקרה אסור שהגוי יעשה ליהודי מלאכה בשבת. ואע"פ שהיו שטענו שבאמת הרמ"א מסכים כאן לשולחן ערוך ומתיר לחלוטין לרמוז בימי חול- לענ"ד נראה שבוודאי אי אפשר לומר כן, שהרי לשון הרמ"א בסימן רע"ו 'הואיל והישראל נהנה ממלאכה עצמה בשבת, אסור בכל ענין' היא החלטית וברורה ביותר.

ולכן נלע"ד דאוקי באתרה, דווקא בכגון שכירות פועלים ושאר פעולות שעושים גויים לצורך ישראל אבל לא לצורך השבת אלא שבונים לו בית או באריסות בשדותיו וכדומה, על מקרים אלה מדבר השולחן ערוך, אבל לרמוז לו בחול לעשות מלאכה בשבילו בשבת לצורכו המידי- לדעת הרמ"א- יהיה אסור, ולא טרח לפרט זאת פה הואיל וכבר כתב דבר זה ברע"ו.

נסכם-

ראינו חמישה טעמים אפשריים לאיסור אמירה לנכרי בשבת, **במכילתא** נראה שהטעם הוא- שצריך שיעשה את המלאכות כבר לפני שבת.

רש"י הביא שני טעמים- משום 'ודבר דבר' ומשום שליחות, והבאנו את דברי

אדמו"ר האבנ"ז שאכן יש שני דינים שונים באמירה לנכרי, והצענו אנו שאולי יש לומר שגזרו שיהיה דין שליחות- משום ודבר דבר.

בתוספתא וברמב"ם מופיע הטעם- שמא ילמד ממעשיו ויבוא לעשות מלאכה בעצמו, ו**בריטב"א כתב**- משום עובדין דחול.

ראינו שצריך לומר 'לא פלוג' לטעם 'שתהא מלאכתך עשויה' לגבי האיסור לומר בהדיא לגוי לכבות דליקה וכדומה.

ראינו שלטעם 'ודבר דבר' יש כאן מעין גזירה לגזירה- אסור ליהנות ממעשה הגוי- **שמא יאמר**.

ראינו את **ההיתר של ר"ת** ליהנות מדברים שהיו יכולים להיעשות באופן מותר וטענו שהיתר זה לכאורה יותר מתאים לסברת 'שתהא מלאכתך עשויה' אך יכול להסתדר גם לשאר הטעמים.

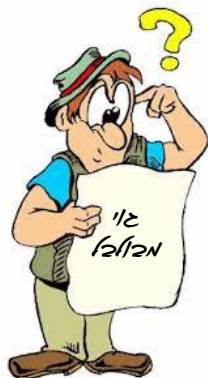
ראינו את **הראשונים האוסרים** גם בששכר את הנכרי מבעוד יום, וטענו שמפשט הדברים נראה שהם לא מתאימים כל כך לטעם 'ודבר דבר', ושמא ילמד ממעשיו.

הבאנו את סברת **הראב"ה** שטוען שכשם שב'ודבר דבר' מתירים לדבר בדברים שאפשר לעשותם באופן מותר- כך הוא הדין לגבי אמירה לנכרי.

ראינו באחרונים **שהרמ"א** לא סובר כטעם 'ודבר דבר',

המג"א וערוה"ש סוברים כן סוברים כטעם זה,

ושולחן ערוך הרב, הט"ז, והב"ח- סוברים כטעם 'שלוחו'. (הערת המערכת: שכו"ח)

בישול בכירה התלמודית // ידידיה שטכלברג

משנה גמרא ואיבעיה.³

"כירה שהסיקה בקש ובגבבא נותנים עליה תבשיל. בגפת ובעצים - לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר. ב"ש אומרים: חמין אבל לא תבשיל. ובית הלל אומרים: חמין ותבשיל. בית שמאי אומרים: נוטלין אבל לא מחזירין. ובית הלל אומרים: אף מחזירין:"

במשנה מופיע דין פשוט לכאורה - מותר לתת תבשיל על כירה שמוסקת בקש או על כירה המוסקת בעצים והיא גרופה או קטומה. יש רק שאלה קטנה - מה כוונת המשנה במילים "לא יתן"? בעצם יש שתי אפשרויות:

- לא יתן- מערב שבת. או במילים אחרות: אסור להשהות את הקדירה על הכירה בשבת.
- "לא יתן" - פירושו 'לא יתן בשבת' ואז האיסור הוא בעצם להחזיר בשבת את הקדירה. לפי האפשרות הזו להשהות קדירה מערב שבת מותר אפילו במקרה שהכירה איננה גרופה וקטומה.

את השאלה הזו שואלת הגמרא:
 "איבעיא להו, האי 'לא יתן' - לא יחזיר הוא אבל לשהות משהין אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום ... או דילמא לשהות תנן ואי גרוף וקטום אין אי לא לא - וכל שכן להחזיר"⁴

בהמשך הגמרא, השיטה לפיה מותר להשהות מערב שבת על גבי כירה שאיננה גרופה או קטומה מיוחסת לחנניה "ומני? חנניה היא! דתניא: חנניה אומר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר לשהותו על גבי כירה אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום"
 להלן אנסה לענות על שאלת הגמרא מתוך התבוננות בתוכן ובסדר של המשנה.

תוכן המשנה והתוספתא

לכאורה ברור שהמשנה מדברת על נתינה מערב שבת מכמה סיבות. ראשית, מהמשפט "לא יתן עד שיגרוף את האפר"- ברור שמדובר בערב שבת שהרי גריפת האפר נעשית מערב שבת.⁵

שנית, המונח "השהיה" איננו נמצא במשנה לעומתו המונח "החזרה" נמצא גם נמצא "בית שמאי אומרים: נוטלין אבל לא מחזירין. ובית הלל אומרים: אף מחזירין"

אילו כונת המשנה בפועל 'יתן' היתה 'יחזיר' המשנה יכלה פשוט להשתמש בפועל "יחזיר". ההימנעות מהשימוש במלה 'החזרה' מעידה שאין זו כונת המשנה.⁶ ראייה נוספת נמצאת בתוספתא:

"שתי כירים המתאימות אחת גרופה וקטומה ואחת שאינה גרופה וקטומה מקיימין על גבי גרופה וקטומה ואין מקיימין על גבי שאינה גרופה וקטומה ומה הן מקיימין? ... ר' יהודה אומר - בית שמאי אומרים: חמין אבל לא תבשיל ובית הלל אומרים: חמין ותבשיל. עקר- בית שמאי אומרים: לא יחזיר ובית הלל אומרים: יחזיר."

התוספתא משתמשת בפועל החד משמעי "לקיים" - ולקיים פירושו "להשאר" ולא "לתת" בשבת.⁷

³ במאמר משוקעים רעיונות רבים משיעורו של הרב אבי וולפיש שליט"א.

⁴ ההבנה הזו היא שיטת רש"י שהיא לדעתי פשט הגמרא. לדעת התוס' השאלה היא לא האם מדובר בשבת או בערב שבת אלא שאלת החזרה או השהיה ולשיטתם החזרה שייכת גם בערב שבת.

⁵ אילו היה מדובר בשבת עצמה המשפט היה צריך להיות מנוסח בלשון עבר "לא יתן אלא אם כן גרף או נתן את האפר"

⁶ ראייה זו דומה לקושית הגמ' "הא תו למה לי" ואכן הגמ' נדחת קשות ב"חסורי מחסרא" כדי לתרץ. גם את הראיה מהתוספתא דוחקת הגמ' לתרץ. ולהלן אתיחס לכך.

צורה, עריכה וסדר.

סדר הפרקים בתחילת מסכת שבת הוא:

(א) יציאות השבת - בעיקר דיני ערב שבת

(ב) **במה** מדליקין - דיני הדלקת הנר

(ג) כירה - דיני בישול, ודיני נר בשבת

(ד) **במה** טומנין - דיני הטמנה

(ה) **במה** בהמה - דיני הוצאה השייכים בהמה

(ו) **במה** אשה - דיני הוצאה השייכים במלבושים ותכשיטים.

כבר ממבט ראשון רואים שארבעה פרקים פותחים במלה "במה" והדעת נותנת שהם יחידה ספרותית אחת. אולם פרקים אלו אינם מסודרים ברצף בין פרק "במה מדליקין" לפרק "במה טומנין" מפריד פרק כירה. מדוע?

שאלה נוספת: אילו הסדר היה:

(ב) **במה** מדליקין

(ד) **במה** טומנין

(ג) כירה

(ה) **במה** בהמה

(ו) **במה** אשה

הייתי מבין שעורך המשנה רצה להפריד בין הדלקה והטמנה - שהן פעולות השייכות לערב שבת לבין פרקי "במה אשה" ו"במה בהמה" שעוסקות במלאכת הוצאה בשבת עצמה.⁸ אבל משום מה עורך המשנה לא נקט בסדר הזה.

דרך אחרת לסדר המשניות יכולה להיות סידור לפי הקשר בין סוף פרק לתחילת הפרק הבא. אם בוחנים את ההתחלה והסוף של הפרקים מתקבל סדר הגיוני למדי שמשום מה המשנה לא מסודרת לפיו:

(א) יציאות השבת... מסתיים במשפט: "**בפחמין** כל שהוא"

(ג) **כירה** שהיסיקה... מסתיים במשפט: "נותנין כלי תחת **הנר**"

(ב) **במה מדליקין**... מסתיים במשפט: "**טומנין** את החמין"

(ד) **במה טומנין**. וכו'

גם לפי הסדר הזה פרק ב ופרק ד צריכים להיות צמודים, ובכל זאת, פרק כירה "תקוע" ביניהם. הראיתי, אם כן, שמכל הבחינות פרק כירה איננו נמצא במקום הגיוני. יכול להיות שהסיבה לכך היא שעורך המשנה רצה להדגיש את היותה של משנת כירה חלק מהלכות ערב שבת ולכן מיקומה בין הדלקת הנר להטמנת החמין⁹ - וזו ראייה נוספת ש"משהין תנן" ומדובר במשנה על דיני השהיה של תבשיל מערב שבת ולא על דיני החזרה.

ואף על פי כן - איגיון בבלי.

אחרי כל הדברים והאמת האלו נשאלת השאלה - מה ראתה הגמרא לעסוק בכלל בשאלה משהין ומחזירין?

יתירה מזו, הגמרא מקשה את הקושיות מלשון המשנה והתוספתא ובכל זאת היא מגינה בחירוף נפש על האפשרות של "מחזירין". מדוע?

א. המשניות בפרק.

שאר משניות פרק כירה עוסקות במלאכות האסורות בשבת עצמה. - צלית ביצה (משנה ג) חימום מים (ד) נתינת תבלין לתבשיל רותח (ה) דיני נר - נתינת כלי תחתיו, טלטולו ועוד(ו) למעשה יש בפרק בעיקר דיני בישול, וכן כמה ענייני מוקצה וכיבוי, שכולם שייכים בשבת עצמה. אפשר לקרוא את משניות א' וב' (על כירה ותנור) בהקשר של משניות ג' וד' שעוסקות בדיני בישול

⁷ דעת רבי יהודה בתוספתא מקבילה בדיוק למשנה ונראה שהמשנה היא היא דעת רבי יהודה וכן פשוט בירושלמי: "כירה שהסיקה כו' כיני מתניתא - מקיימין עליה תבשיל! מתניתא דרבי יודה!"

⁸ בפרק כירה עצמו יש מעבר בין "עד שיגרוף" שנעשה בערב שבת לבין שאר המשניות שעוסקות בשבת עצמה ולכן הוא מתאים מאד לשמש כפרק מעבר בין מלכות ע"ש למלאכות שבת.

⁹ להלן אציע לכך פתרון אחר.

בשבת. קריאה כזו תביא למסקנה שהבעיה בנתינת תבשיל ע"ג כירה היא בעיה של **בישול בתוך שבת** ולא של **השהיה מערב שבת**. וממילא "להחזיר תנן".¹⁰

ב. סוף פרק א- סתירה במשניות

בסוף פרק א' שנינו

"אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום אין נותנין פת לתנור עם חשכה ולא חררה על גבי גחלים אלא כדי שיקרמו פניה מבעוד יום"

מה שמעניין את המשנה בפרק א' הוא איסור בישול בשבת. לכן צריך שהפת הבשר וכו' יהיו מוכנים מבעוד יום. לא כתוב כאן שצריך לגרוף את התנור ולכן ברור מכאן שאם הפת קרמה בתנור מותר להשאירה שם - או, במילים אחרות: מותר להשהות בשבת גם על כירה שאיננה גרופה וקטומה - בניגוד מוחלט למשנה בפרק ג'¹¹.

יתכן שמחמת הסתירה הזו "הפריד" עורך המשנה בין פרק א' לפרק ג'. אולם הגמרא מתרצת את הסתירה באופן ענייני ולכן מעמידה את המשנה בפרק ג' בשבת עצמה ("מחזירין"). על פי העמדה זו הכל הפלא ופלא: המשנה בפרק א' היא כשיטת חנניה - מותר להשהות מערב שבת גם על כירה שאיננה גרופה וקטומה, וגם המשנה בפרק ג' שאוסרת בכירה שאיננה גרופה מדברת רק על החזרה בשבת ולא על השהיה מערב שבת. במקרה של השהיה מערב שבת - גם המשנה בפרק ג' תסכים לשיטת חנניה שמותר להשהות ע"ג כירה שאיננה גרופה וקטומה.

לסיכום:

קריאה מדויקת במשנת כירה עצמה ובתוספתא וכן סדר הפרקים מראים שהמשנה עוסקת בדיני השהיה בערב שבת וממילא אסור להשהות ע"ג כירה שאיננה גרופה וקטומה. לעומת זאת התוכן של פרק כירה כולו וכן משניות פרק א' מסייעים לאפשרות לפיה המשנה עוסקת בדיני החזרה בשבת עצמה - ולכן בהשהיה מע"ש יהיה מותר להשהות ע"ג כירה שאיננה גרופה וקטומה כשיטת חנניה.

והערה דידקטית לסיכום: בכדי להפוך את המאמר לפשוט ובהיר, סדר הצגת הדברים במאמר היה מתוך הגמרא אל המשניות. אולם המהלך הלימודי היה הפוך - מתוך השאלות על תוכן ועריכת המשנה הגעתי אל הגמרא. לימוד בצורה כזו מועיל לדעתי גם לסדר ולבהירות וגם להבנה שהמהלכים בגמרא אינם מנותקים משאלות היסוד של המשנה.

נספח: על בבלי, ירושלמי, ופשוטה של משנה.

במאמר טענתי שהבבלי מעמיד את משנת כירה כחנניה משום שמשניות פרק א' נוקטות בפשטות כחנניה. אולם אפשרות זו איננה האפשרות היחידה. הירושלמי לדוגמא קורא את משנת כירה כפשוטה - כעוסקת בהשהיה. לסתירה בין הפרקים הירושלמי מתייחס בפרק א' ומחלק בין תבשיל שבושל כל צרכו - עליו מדובר בפרק א' לבין תבשיל שלא בושל כל צרכו עליו מדובר בפרק ג'¹² או בין פת - שבה הנשים זריזות ואין רגילות לאכול אותה רותחת לבין תבשיל שבו הנשים אינן זריזות ואוכלים אותו רותח¹³. ההעמדה של הירושלמי מסתייעת מהתוספתא:

¹⁰ בשביל להסביר את המשנה הגמרה מסבירה שהשהיה מערב שבת תהיה מותרת גם בכירה שאיננה גרופה וקטומה לפי דעה זו.

¹¹ הגמרא דנה בפער זה ומתרצת אותו בדיון נפרד בר' יוחנן ולא בתוך הדיון על המשנה.

¹² בפרק א' המשנה מתייחסת במפורש ל"יצולו מעוד יום" לעומת זאת בפרק ג' מדובר על תבשיל סתם ולכן מסתבר דייק שבפרק ג' מדובר שלא בושל כל צרכו.

¹³ לשון הירושלמי (פ"א ה"ח): "רבי בון בר כהנא בשם רבנן תבשיל שנתבשל כל צרכו מותר לשהות על גבי כירה שאינה קטומה... רבי יעקב בר אחא בשם רבי אסי זריזות הן הנשים בפת יותר מן התבשיל מה בין פת ומה בין תבשיל תבשיל דרכו לאכול רותח פת אין דרכו לוכל (!) רותחת"

" השכח תבשיל על גבי כירה וקדש עליו היום בשוגג יאכל במזיד לא יאכל במי דברים אמורי' בתבשיל שלא בשל כל צרכו וחמין שלא הוחמו כל צרכן אבל תבשיל שבשל כל צרכו וחמין שהוחמו כל צרכן הרי אילו מותרין ר' יהודה אומ' חמין שהוחמו כל צרכן הרי אילו מותרין מפני שרע להם אבל תבשיל שבשל כל צרכו כל המצטמק ויפה לו כגון כרוב ופול ובשר טרוף אסור וכל המצטמק ורע לו מותר" אפשר להבין את ת"ק בשתי צורות: האחת היא שבתבשיל שבושל כל צרכו נעשה איסור השהיה אלא שלא קרה לתבשיל כלום בשבת ולכן אי אפשר לאסור אותו מצד "מעשה שבת". האפשרות האחרת היא להבין שבמבושל כל צרכו אין בכלל איסור השהיה. כנראה שהירושלמי הבין בצורה השניה וכך הוא מתרץ את הסתירה בין הפרקים. בכל אופן, דרכו של הירושלמי כאן היא לא לחפש מבנה שיסביר את ההבדל בין פרק א' לפרק ג' כהבדל בנושא הדיון (ערב שבת לעומת שבת - כמו בבלי) אלא לקרוא בצורה דקדקנית: בפרק א' כתוב- בשר, בצל, ביצה, פת. לעומת זאת בפרק ג' כתוב: חמין ותבשיל. עכשיו צריך לחפש מה הטעם שהדין של בשר שונה מתבשיל - מבושל כל צרכו, מצטמק ויפה לו וכו' אבל נקודת המוצא היא קריאה! פרטיקולרית! של המשנה והתייחסות רצינית לדוגמאות שהיא מביאה. גם בבלי ובראשונים הדיון מגיע לשאלות מצטמק ויפה לו וכו' אולם הקונספט הבסיסי הוא הכללה של המשניות והעמדתן מלכתחילה על מישור אחד- על גבי ההאחדה הראשונית מגיעה הגמ' ולאחריה התוספות שמפרקים את המבנה הבסיסי לשורה של משתנים מסוג בן דרוסאי, מצטמק, כל צרכו וכו'.

התפתלות בבלי ויושר ירושלמי // עמיחי באואר

אנחנו רואים שר' חלבו מרגיש צורך עצום לעקם את המשנה ולהעמיד אותה במצב של על גבה למה? למה להגיד דבר כזה מוזר? בטוח היה לו דוחק עצום ממקור אחר שלא איפשר לו להבין את המשנה אלא בדרך מפותלת זו. מה יכול להיות הדוחק העצום? כנראה, הנחת היסוד היא שאסור להטמין בשבת, ואם כן - איך יכול להיות שהמשנה מתירה להטמין בכירה? כן! לכן רבי חלבו עשה אוקימתא! אבל, זה עובד רק למי שאמר "להחזיר"¹⁵ ולכן קושיא. מה נעשה עם הקושיא? סטרס. לחץ. בהלה. נדחוף את ר' חלבו לסיפא. יופי. נחת. עכשיו הכל מסתדר.

... ויושר ירושלמי

"רבי חלבו רב ענן בשם רב לא שנו אלא עליה הא לתוכה לא" הירושלמי לא קורא את ר' חלבו כאוקימתא, אלא כקריאה מדוקדקת של המשנה. לכן לא צריך להסביר את ר' חלבו ממקור אחר. מה שהוא אומר נמצא כאן. במשנה. בלי לחץ, בלי בהלה, קריאה זהירה ויפה.

משנה:

כירה שהסיקה בקש ובגבבא - נותנים עליה תבשיל. בגפת ובעצים - לא יתן עד שיגרוף, או עד שיתן את האפר. הגמרא דנה בשאלה האם מותר להשהות את התבשיל מערב שבת או להחזיר את התבשיל בשבת.¹⁴

התפתלות בבלי

תוך כדי דיון הגמרא מביאה ראייה:

"אמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: לא שנו אלא על גבה, אבל לתוכה - אסור אי אמרת בשלמא להחזיר תנן - היינו דשני בין תוכה לעל גבה, אלא אי אמרת לשהות תנן - מה לי תוכה מה לי על גבה! מי סברת רבי חלבו ארישא קאי? אסיפא קאי."

ר' חלבו מעמיד את המשנה כך שמותר להניח רק על גבה. זה קושיא על "לשהות תנן", הגמרא מתרצת שהאוקימתא היא רק על הסיפא של המשנה. הקושיא לא ברורה וננסה להסביר את מה שעובר לגמרא בראש.

¹⁵ כלומר, רק למי שחושב שהמשנה מדברת על החזיר בשבת יש בעיה של הטמנה בשבת- אבל למי שסובר שמדובר על השהיה בערב שבת אין לכאורה בעיה עם הטמנה.

¹⁴ ניתן לקרוא הסבר מורחב במאמרו של ידידי המלומד מידי המובא לעיל.

מעשה בשמונת שרצים // ידעיה מינץ

פרק שמונה שרצים עוסק בשני נושאים מרכזיים דיני שמונה שרצים ודיני רפואה בשבת. בקריאה ראשונית של המשניות נראה שיש רצף של כמה פרקים שעוסקים במלאכות והפרק שלנו ימשיך לדון במלאכת הצד, אבל המשנה לוקחת אותנו לדיון על חובל. שמונה שרצים בעצם נהפכים לאיזה סמל או דמות שהיא הנושא וכל ההלכות הם מסביב לנושא הזה. מתוך המקום הזה הראשונים למיניהם מנסים לתפור כל מיני מלאכות כדי למצוא את סיבת האיסור. אם זה לאיסור חובל, שם יהיו הצעות שונות החל מצובע ושוחט ועד דש דרך הסיפור של שמואל עם הדג והעובר שם ידברו על קוצר הורג צד תולש דבר ממקום גידולו וכו'. כל הסיפור של השמונה שרצים ועורותיהם הופך להיות מצחיק כשאנחנו לומדים מפסוקים האם יש להם עור או לא. במשנת הילמי אנחנו שוב נתקלים בסיפור דומה. אנחנו יודעים שאסור לעשות הילמי ולא יודעים למה הגמרא לא טורחת לספר לנו למה זה אסור. כאן שוב נתחיל לחשוב. אולי זה בגלל מעבד או שזה בגלל שאנחנו לא רוצים שתכין משבת לחול או אולי משהו אחר ושוב אנחנו מגיעים לדיני רפואה ששם בכלל אנחנו לא יודעים מאיפה להתחיל.

הגמרא לא נותנת אפילו רמז למה רפואה אסורה. מהמשנה אפשר להבין שאסור לעשות משהו ששונה מהדרך בה אוכלים בחול, לאכול דברים שהם מיוחדים לרפואה בלבד. רש"י שוב תופר את הסיפור של שחיקת סממנים ומכניס לנו עוד מלאכה לסיפור אבל זה לא נכנס חלק אם היינו חושבים באמת שהסיפור הוא משום שחיקת סממנים היינו צריכים לאסור לגמרי להתרפות. גם אם לא, כוס עיקרון, שזה סממנים שחוקים היינו צריכים לאסור גם, שמה תבוא לשחוק. ומלבד זה יש המון דברים ברפואה שאין להם שום קשר לסממנים. הללויה (הערת מערכת)

מהגיגי עלה נידף היומי // י. מרק

ולגלוגו עלי אהבה

-

השמיים בוכים
ואני

מביט מהגזוזטרא

אישה מהלכת בשוק
ושיפוליה מהלכים אחריה
מושיטים זה לזה
קרסים ללולאות

ואני

מרים את עיני

ונושם

דמעות שמחה של כוכבי הרקיע

גשם מטורף

טורמיסין כדרך חיים // אמיתי צוריאלי

הטורמיסין איננו רק שבועון של כמה בחורי ישיבה, הטורמיסין הינו גישה אל החיים בכללם. גישה זו טומנת בחובה אמירה מאוד עמוקה. ראשית כל, הוצא את הדברים החוצה אפילו לא יהיו אלה הדברים הכי יפים או הכי מסודרים - תן להם לצאת, תאפשר להם להתקיים ולהתהוות - אל תחסום את עצמך. לרוב החידוש והחן מגיעים רק אחר שהדברים משתחררים ומקבלים קיום עצמאי, כך הם יכולים לפרוח ולגדול בעצמם. הדברים הללו כבר נאמרו באופן אחר ע"י ג'וליה קמרון ב'דרך האומן' (מספרי ר' חיים כפרי), צריך לתת לאמן הקטן שבכל אחד מאיתנו ביטוי כדי שיוכל ליצור. הטורמיסין הוא הבמה לדבר הזה, לאפשרות לסלול דרך חיים של יצירה ופירון.

הרבי הרי"צ ורעייתו.

// י. מרק

אהבת האם והאב, אהבתי...

יכולתי לפתח בנפשי, העצמת האיזון.
אוהב אני אותי, כי הריני אני.
ציפייתי ממני, גם היא אהבתי אותי...
רצוני להתקדם, אכזבתי מעצמי, אבי שבתוכי.
אך אל נא תשתוק אמי, אהבתי באשר אני.
מלטפת לחי טועה, נושקת מצח סורר...
ואבי מהצד, מזעיף פנים.
אך לא איבה או טינה, רק אכזבה, הבאה מתקווה.
שני קולות בתוכי, שומרים על שפיותי,
הצלחתי, אהבתי...

ובמילים אחרות, הטורמיסין הוא הבית של האמן שבתוך כל אחד מאיתנו, של הפוטנציאל והעתיד שלנו. על כן, נראה לי נכון להציע לוגו, שאמור לשאת ולהכריז את האמירה הזאת, ביתר שאת וביתר עוז, טורמיסין; לחשוב לכתוב לקרוא, אין זו רק רשימה של פעולותיו הבסיסיות של בן הישיבה, אלא קריאת כיוון שבראשיתו של האדם עליו לחשוב ולהוציא את רעיונותיו החוצה.

אין לנו יותר את האפשרות לשבת ולהתנוון אל מול הטקסטים הישנים, עלינו לחדש, ליצור רעיונות חדשים, ולהבעיר את הגחלת, בואו כולנו נרים את הדגל ונצעד יחד בדרך הטורמיסין.

טורמיסין (שם זמני)

שבועון ליצירה תורנית שעל יד מוסדות תקוע

משתתפים בגיליון חגיגי זה:

(הכותבים מוזכרים על פי סדר חשיבותם ולא ע"פ סדר הא"ב)

יוחי מרק

שובב קמן שיעור א

ידידיה שמכלברג

שובב גדול שיעור ז'

עמיחי באואר

שובב עם ותק שיעור ו'

ידעיה מיניץ

מהרהר שיעור ד

יהושע מרק

משורר שיעור ו'

יהושע מרקו

משוררו שיעור ב'

אמיתי צוריאל

קורא נאמן שיעור ב'

מני מרק

קרוב משפחה שיעור ב'

טורמיסין קל"ג // מ.ש. מרק

ה' נגלה אל משה

ואנחנו עובדים קשה

מה עבודה זו לנו

הרי אנו ובנינו

עובדים לפרעה במצרים

אף כשירד שלג בירושלים

יומם יצווה ה' אתנו חסדו

בלילה נהגה בסוגיות תלמודו.

שלא לנוכרים גויי הארצות

נתן ה' אלוקינו את הלילות

רק בנו בחר מכל האומות

והשביענו דינים בפרטי פרטות

אף אני בדינים

אך לא לנצח נים לא נים

ברוך שהתיר לנו את העלונים

מי שברך את האבות הוא יגאל את הבנים

קרוב אל הלב

לא כפשוטו

גואל יבוא בזכותו. אמן.

אוי. מי ייתן בשבת נפצח פיצוחין

וביחד עם פיסטוק נקרא טורמיסין.

השנה טורמיסין יקבל מאמרים בנושאי מסכת שבת, הדף היומי, פרשת השבוע, קריאת מפות סינופמיות, ענייני השעה, ומאמרים בנושאי חסידות, או בכל נושא אחר שיימצא לנכון.

מאמרים יש לשלוח לפי הכתובת:

Z:\תורמוסין\שים פה את מאמרך החדש.

או לדוא"ל turmisin@gmail.com

כמו כן, ניתן לקבל את העלון בצורה וירטואלית,

ע"י שליחת בקשה לכתובת זו.

גם אתה מוזמן להצטרף למשפחת המנויים.

